

“СЕХРГАРЛАР” ЛЕКСИК-ТЕМАТИК ГУРУҲИ

Исраилова Сайёра Ташпулот кизи,
 илмий тадқиқотчи, ЎзДЖТУ

Аннотация:

Ушбу мақолада эртақлардаги сеҳргарлар, сеҳргарлик ефҳили хақида. Инглиз эртақларида сеҳргарлар ролини кўпинча уларнинг ўрнини босувчи (ўринбосарлар) – сеҳрли кучга эга ҳайвонлар (от, кулранг бўри, эчки, айиқ, сигир ва бошқалар) бажарадилар. Бундан ташқари, кўпчилик синоним сўзларда бўлганидек, сеҳргар лексемаси ҳам ижобий ва салбий каби услубий маъноларни касб этади (сеҳргар-ижобий, жодугар- салбий, афсунгар- бетараф). Яна бир жиҳати шундаки, турли эртақларда сеҳргарлар қиёфасидаги шахс турлича қиёфада ифодаланади, масалан, сеҳргар қиз, афсунгар қирол, жодугар қиролича, сеҳргар кампир.

Калит сўзлар:

Сеҳргарлик, сеҳргар лексемаси, ко.нцепт, лексик тематик.

Аннотация:

Эта статья о волшебниках в сказках. В английских сказках роль волшебников часто исполняют их заменители - животные, обладающие магическими способностями (лошади, серые волки, козы, медведи, коровы и т. д.). Кроме того, как и во многих синонимичных словах, лексема также имеет методологические значения, такие как положительное и отрицательное (положительное для мага, отрицательное для ведьмы, нейтральное для мага). Другой аспект заключается в том, что в разных сказках человек в образе волшебника представлен по-разному, например, девушка-волшебница, король-волшебник, королева ведьм, старуха-волшебница.

Ключевые слова:

Магия, лексема чародея, ко.нцепт, лексико-тематическая

Annotation:

This article is about the magicians in fairy tales. In English fairy tales, the role of magicians is often played by their substitutes - animals with magical powers (horses, gray wolves, goats, bears, cows, etc.). In addition, as in many synonymous words, the lexeme of a magician also has methodological meanings such as positive and negative (magician-positive, witch-negative, magician-neutral). Another aspect is that in different fairy tales the person in the image of a magician is represented in different ways, for example, a magician girl, a magician king, a witch queen, a magician old woman.

Keywords:

Magic, magician lexeme, co.ntsept, lexical thematic

“Сеҳр” концептини ўз ичига олувчи яна бир гуруҳ сеҳр билан шуғулланувчи шахс отлари бўлиб, ушбу лексик-тематик гуруҳ тадқиқ этилаётган тилда жуда кам таркибий бирликларни ўз ичига олади.

“Ўзбек тилининг изоҳли лугати”да “сеҳргар” сўзига куйидагича таъриф берилади, шунингдек “сеҳрбоз”, “сеҳрчи” каби муқобил сўзлар маънодош сифатида келтирилади.

СЕХРГАР (а.+ф. – сеҳр, жоду қилувчи, афсунгар, жодугар) 1 Сеҳр билан ўзи ёки бошқаларни ҳар хил қиёфага киритувчи; афсунгар, жодугар (эртақ ва афсоналарда). Чиройли йигит қиёфасига кириб олган сеҳргар Иблис, севгилимни қўлтиқлаб кетаётганини кўриб, ёниб кетдим. Х. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлакати. У сеҳргар бир думалаб, чумчук қиёфасига кирди-да, “пир” этиб учиб кетди. “Олтин бешик”.

2. кўчма Мафтун қилиб, ўзига боғлаб олувчи; фусункор. Сеҳргар кўзлар. Сеҳргар қиз. – Радиодан дотор садоси таралар, сеҳргар куй Темиржоннинг қалбига кириб борар, унинг юзида маъсум латофат уйғотарди. Ж. Абдуллахонов. Орият.

СЕХРБОЗ (а.+ф.) кам қўлланилади. айн. сеҳргар.

СЕХРЧИ айн. сеҳргар 1. (Ўзбек ойим:) Марғилонликнинг домласи сеҳрчи ҳинди эди, – мен бўлсам бу ердан ҳинди домла топа олмадим. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

СЕХРКОР айн. сеҳргар 2. (Гулхайрининг) Товуши майин, баҳор шабадасидай сеҳркор мавжланиб, тўппа-тўғри дилга қуйиларди гўё. Ж. Абдуллахонов, Тўфон .

Инглиз	Ўзбек
Magician	Сеҳргар
Enchanter	Сеҳргар
Wizard	Афсунгар
Witch	Жодугар
Sorcerer	Сеҳргар (эркак)
Wicked wizard	Ёвуз сеҳргар
Sorceress	Сеҳргар (аёл)
Wishmaster	Орзу фариштаси
Ginnee	Жин

Ушбу ЛТГ (лексик-тематик гуруҳ) лексемалари иштирок этган эртақ матнлари билан қуйида танишиб ўтамыз.

“When he had passed the water, he came to the wonderful cave, which looked terribly black and gloomy. But the wizard king was not at home, and his grandmother sat at the door in her easy-chair”.

Таржима: “У сувдан ўтиб, бир қарашда ўта даражада қоронғу ва зимистон, аммо ажойиб бир ғор ёнига келди. Аммо афсунгар қирол уйда эмас эди, бувиси эшик ёнидаги ўзининг қулай курсисига чўккалади”.

“One day as the second soldier was walking with the princess, she saw him with the wonderful purse in his hand; and having asked him what it was, he was foolish enough to ask her; — though indeed it did not much signify, for she was a witch, and knew all the wonderful things the three soldiers brought ”.

Таржима: “Кунлардан бир кун иккинчи аскар малика билан кетаётганларида, унинг кўзи кизга тушибди, аскар кўлида ажойиб бир ҳамён бор эди: у эса бу нима эканлигини киздан сўраш даражасида ўлгудек довдир эди; — зотан бу киз учун унчалик аҳамиятли нарса эмасди. Сабаби у сеҳргар бўлгани учун учала аскарнинг ҳам ўзлари билан қандай ажойиб нарсалар олиб келаётганини билар эди”.

Энди эса ўзбек эртакларида сеҳргарлар қандай номлар билан аталишини таҳлилга тортамыз.

“Уйига шундай чиройли қизнинг келганини кўрган кампир жуда қувонибди, қиз унга ёқиб қолибди. Бу кампир эса ўрмонда яшайдиган сеҳргар кампир экан. Кампир қизнинг йиғлаганини кўриб:

— Кўп хафа бўлма, қизим, сенга ёрдам бераман, — деб қизни овутибди. Қиз ҳам унга:
— Раҳмат! Мен сизни ўз онамдек кўраман. Буюрган ишингизни жоним билан қиламан, — деб жавоб берибди. Шу чоқ кампирнинг уйи тепасига жуда кўп қушлар йиғилибди, улар қизчани мактаб сайрашибди. Қушлар тилини билган сеҳргар кампир яна ҳам қувонибди, хосиятли қизга дунёда топилмайдиган китоб ва кўғирчоқлар бериб:

- Оппоқ қизим, ширин қизим, дўмбоғим, мунчоғим! - деб қизни эркалабди ”.

Сеҳргарлар ҳар бир сеҳргарлик эртакларида мавжуд, аммо юқорида айтиб ўтганимиздек, ҳар бир миллатда турлича ифодаланади, хусусан, инглиз эртакларида сеҳргарлар ролини кўпинча уларнинг ўрнини босувчи (ўринбосарлар) – сеҳрли кучга эга ҳайвонлар (от, кулранг бўри, эчки, айик, сигир ва бошқалар) бажарадилар. Бундан ташқари, кўпчилик синоним сўзларда бўлганидек, сеҳргар лексемаси ҳам ижобий ва салбий каби услубий маъноларни касб этади (сеҳргар- ижобий, жодугар-салбий, афсунгар- бетараф). Яна бир жиҳати шундаки, турли эртақларда сеҳргарлар қиёфасидаги шахс турлича қиёфада ифодаланади, масалан, сеҳргар қиз, афсунгар кирои, жодугар кироича, сеҳргар кампир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”. “Ўзбекистон нашриёти”. Тошкент – 2020. 3-жилд. 492-бет.
2. “The three golden hairs” Grimms’ Fairy Tales. Printed by Blackie & Son Limited. London and Glasgow. 118-б)
3. “The nose” (Grimms’ Fairy Tales. Printed by Blackie & Son Limited. London and Glasgow. 215-б.)
4. “Зумрад ва Қиммат” (Ўзбек халқ эртақлари. Ўқитувчи – 2013, 37-бет)